

maktan vazgeçirmeye çalıştığı rivayet edilir. Addâs'ın nerede ve ne zaman öldüğü bilinmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkidî, *Kitâbü'l-Meğâzî* (nşr. M. Jones), London 1965-66 — Beyrut 1984, s. 33, 35, 42, 43; İbn Hişâm, *es-Sîre* (nşr. Mustafa es-Sekkâ v.dğr.), Kahire 1375/1955, II, 421; Belâzürî, *Ensâbü'l-Şerâf*, I (nşr. Muhammed Hamîdülâh), Kahire 1959, s. 111, 140-141; Taberî, *Târîh* (nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl), Kahire 1960-70 — Beyrut, ts. (Dâru Süveydân), II, 346; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (nşr. Muhammed İbrâhîm el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/1970-73, IV, 4; İbn Hacer, *el-İşâbe*, Kahire 1328, II, 466-467.

AHMET ÖNKAL

ADED

(العدد)

(bk. SAYI).

ADEDÎ

(العددى)

Sayıyla alınıp satılabilen mal mânasında kullanılan bir terim.

Aded kelimesi "miktar ve sayı" anlamına gelir. Adedî aynı kökten nisbet ekiyle yapılmış bir kelime olup çoğul şekli adediyyât'tır; "sayıyla ilgili, tek tek parçaların oluşturduğu sayılı şeyler" demektir. Bir İslâm hukuku terimi olarak adediyyât, satım akidinde sayı ile alınıp satılan şeyleri ifade eder. Bunlar kısmen zimmette borç olarak kalabilen ve ödünç verilebilen şeyler olup, misli* mal kapsamına girerler. "Sayılı veya sayılmış" anlamında ma'dûd ve çoğulu ma'dûdat terimleri de aynı mânada kullanılmaktadır.

İslâm hukukunda misli mallar, alım satımdaki özelliklerine göre ölçü, tartı ve sayı ile olmak üzere üç kısma ayrılır. Bunlardan, ağırlık veya hacim ölçüsü söz konusu olmaksızın sayı hesabıyla alınıp satılan şeyler adediyyâtı oluşturur. Bunlar da iki kısma ayrılır:

1. Adediyyât-ı mütekâribe. Aynı cinsten, aynı değer ve büyüklükteki standart mallardır. Yumurta, limon ve günümüzde seri imalât ürünü olup tane veya düzine ile alınıp satılan mallar bu türdendir.

2. Adediyyât-ı mütefâvite. Aynı cinsten olup sayı ile satılmakla birlikte değer ve standart açısından farklı olan mallar bu bölüme girer. Bunlara kıyemî* mal da denir. Bina, büyük ve küçük baş hayvanlar, yazma kitap, arsa gibi. Kıye-

mî mallar cins borcu doğurmaya elverişli değildir. Çünkü tüketilince bunların mislini geri vermek güctür. Ancak adediyyât denilince daha çok birinci gruba girenler anlaşılır. Bu konuda Türk Borçlar Hukuku da aynı ölçüyü benimsemiştir. Adediyyâtın misli mal kapsamına alınmasının delili, Hz. Peygamber'in, "Kim para peşin, mal veresiye (selem*) akdi yaparsa, ölçü veya tartı ile miktarı belirlenebilen şeylerde ve belirli bir süreye kadar yapsın" meâlindeki hadisidir (Buhârî, "Selem", 1, 2, 7; Müslim, "Müsâkât", 128; Ebû Dâvûd, "Büyü", 55). Cins birliği ve standartlık, sayı ile alınıp satılan şeylere de belirlilik kazandırır. Misli mallar cins borcu oluşturmaya elverişli olup sayıyla alınıp satılan bütün standart mallar da bu gruba girer. Bunun bir sonucu olarak cins borçlarında, ödeme için ayrılan şeyin telef olması borçluyu mislini ödemekten kurtarmaz. Aynı cinsten benzerini bulmak mümkün olduğu için borç, ancak misli ödenmek suretiyle sona erer (bk. BORÇ).

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Selem", 1, 2, 7; Müslim, "Müsâkât", 128; Ebû Dâvûd, "Büyü", 55; Serahsî, *el-Mebsûât*, Kahire 1324-31, XIV, 31; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, Kahire, ts. (el-Mektebetü't-Ticâriyyetü'l-kübrâ), II, 176-179; Kâsânî, *Bedâ'î'ü's-Şanâ'î*, Kahire 1327-28/1910, V, 160, 245; *Lisânü'l-'Arab*, "aded" md.; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr*, Bulak 1315-18, V, 324; Tehânevî, *Keşşâf*, II, 951, 1343-1344; Kenan Tunçomağ, *Borçlar Hukuku*, İstanbul 1968, I, 44-47; Necmeddin Feyzioglu, *Borçlar Hukuku*, İstanbul 1970, I, 56, 150.

HAMDİ DÖNDÜREN

ADEM

(العدم)

Kelâm ve felsefede "varlık" kavramının karşısı olarak kullanılan terim.

"Varlığın zıddı, yokluk, hiçlik" ve "varlığın yaratılmasından önceki hal" gibi anlamlarda kullanılan adem, felsefe kaynaklı bir kavramdır. Kur'an'da yer almaz.

Antikçağ Yunan felsefesinde başlayan varlık-yokluk tartışmasında Parmenides, Heraklitos ve Anaxagoras gibi presokratik filozoflar, yokluktan bir şeyin meydana gelemeceği düşüncesinden hareketle yokluğun reel bir varlığı bulunmadığını, yokluk fikrinin bir kurtundan ibaret olduğunu, dolayısıyla varlığın ezeli ve ebedî olduğunu savunmuşlardır. Buna karşılık Eflâtun yokluğu, İdenin âlemi var etmek için kullandığı ilk madde olarak açıklamak suretiyle ona reel bir varlık tanımıştır. Daha

sonra ademi (privatio), "varlığın ya da var oluşun yokluğu" mânasında kullanılan Aristo, bunu madde (hyle) ve form ile birlikte varlığın üçüncü bir ilkesi farzederek varlık teorisini bu faraziye üzerine kurmuştur. Ona göre varlık ve yokluk iki zıt ilke olup bir dayanağa muhtaçtırlar. İşte bu zıtların kendisinde yer ettiği dayanak, maddedir. Yokluk, bir keyfiyetin maddede bulunmaması halidir. Mutlak bir oluş yoktur; her oluş, nisbi veya potansiyel bir gayri mevcudun (no-existent, ma'dûm) varlık haline dönüşmesidir. Bu durumda, Aristo'da hakiki adem gerçek bir varlığa sahip gibi görünmüyor; çünkü ona göre varlık, var olan bir olgu sayesinde meydana gelir. Her bakımdan yok olan bir varlığın meydana gelebileceği düşünülemez.

İslâm düşüncesinde adem problemi üzerinde ilk defa Mu'tezile kelâmcıları durmuştur. Onlar, her ne kadar âlemin ademden meydana geldiğini kabul etmişlerse de varlıkla mâhiyet* birbirinden ayırarak yokluğun bir "zât"ı bulunduğunu, onun "sâbit" ve "şey" olduğunu, dolayısıyla zihnin dışında bir varlığı bulunduğunu belirtmişlerdir. Onlara göre Allah, "şey"lerin yaratılmadan önceki durumlarını, yani ma'dûmları biliyordu; şu halde ma'dûmlar, onun bilgisine uygun bir realiteye sahipti (bk. Mâtürîdî, s. 86; Kâdî Abdülcebbar, *Şerhu'l-Uşâli'l-hamse*, s. 176-177; a.mlf., *el-Muhtâ bi't-tekliif*, s. 125, 127, 140-141, 356; İbn Hazm, V, 155-157).

Mu'tezile ma'dûmu "varlığı olmayan mâlum" şeklinde tarif ederek ona, bilginin objesi olarak bir gerçeklik tanıyan Ehl-i sünnet, ma'dûmu "hiç bir şey değil" (leyse bi-şey': ليس بشئ) şeklinde açıklamış ve bu suretle yokluğa bir gerçeklik tanımaktan kaçınmıştır. Onlara göre varlıkla mâhiyet birbirinin aynıdır; bu sebeple âlem "lâ şey" (لا شيء) -den, yani her bakımdan yokluktan yaratılmıştır. Adem, nefy (olumsuzluk) ile eş anlamlıdır; hariçte bir varlığı bulunmayan sırf zihni bir kavram olup bilinmesi varlığa bağlıdır. Kur'an'da âlemin yaratılışından söz eden âyetlerde adem ve "lâ şey" kavramları bulunmamakla birlikte insanın yaratılışından bahsedilen bazı âyetlerde bu mânaya işaret eden ifadeler kullanılmıştır: "İnsan, daha önce hiçbir şey değilken (yokken), onu yarattığımızı düşünmez mi?" (Meryem 19/67). Ehl-i sünnet kelâmcılarının bu görüşlerini, âyette geçen (لم يك شيئاً) ifadesi ile, "Allah vardı, ondan başka hiçbir şey yoktu" (Buhârî, "Bed'ü'l-halk", 1)